

Prof. Dr. Nusret FİŞEK (21 Kasım 1914 - 3 Kasım 1990)

ADD'nin 2 numaralı kurucu üyesi Prof. Dr. Nusret FİŞEK, yaşamı boyunca halk sağlığı ve adil bir sağlık düzeni için savaşımlar verdi.

Yaşamı ve Yapıtları

21 Kasım 1914'te Sivas'ta doğdu. Babası Kurtuluş Savaşının önde gelen komutanlarından Em. Tümğ. Hayrullah Fişek'tir. 1932'de Kabataş Erkek Lisesini, 1938'de İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesini bitirdi. Ülkemizde Halk Sağlığı disiplininin kurucusu ve sosyalleştirilmiş sağlık hizmetlerinin mimarıdır.

İlk resmî görev yeri Adana Sıtma Enstitüsü kurs tabipliğidir. Askerlik görevinin ardından Sağlık Bakanlığı Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsünde Bakteriyoloji Şubesi asistanı olarak çalıştı. 1940'da eşi Perihan Hanımla evlendi; bu evlilikten Kurthan ve Gürhan adlarında iki oğlu oldu. 1941'de bakteriyoloji uzmanı olan FİŞEK, 1943'te Çiçek Aşısı Servisi uzmanlığına atandı ve bu yıllarda biyolojik standartların ve yerli aşı üretiminin geliştirilmesi ekibine başkanlık etti. 1945'te Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bulaşıcı Hastalıklar Şubesi uzmanlığı görevini üstlendi.

1946'da ABD'ye giderek John Hopkins Halk Sağlığı Okulunda sağlık yönetimi ve ilişkili disiplinler üzerine çalışmalar yaptıktan sonra 1952'de Harvard Üniversitesinde doktorasını tamamlayan Fişek, Tıp Bilimleri Felsefe Doktoru sanını edinen ilk Türk oldu. Yurda döndükten sonra Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyokimya Enstitüsünde asistanlığa başladı. 1955'te Biyokimya Doçenti sanını aldı ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından Biyolojik Standardizasyon bilirkişisi olarak görevlendirildi. 1958'de Ankara Hıfzıssıhha Okuluna müdür olarak atandı.

Türkiye'de hızlı nüfus artışını sorununu ilk fark edenlerden ve bu konuda ilk harekete geçen adlardandır. 1958-1960 yıllarında, hızlı nüfus artışıyla sağlık, sosyal ve ekonomik sorunların bağlantısını kuran bir dizi araştırmaya önderlik etti. 27 Mayıs 1960 İhtilalinden sonra Sağlık Bakanlığı Müsteşarlığına getirildi. 1960'da Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planının "sağlık sektörü" bölümünü hazırlayarak plancılardan uygulayıcılara dek birçok insanı eğitti. FİŞEK, "dil, din, mezhep, soy, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç ayrımı gözetmeksizin herkese nitelikli sağlık hizmeti" anlayışının yansıması olan, 1961'de kabul edilen 224 sayılı "Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun"un mimarı oldu. Bu yasa, sağlık hizmetinin ülkenin ücra köşelerine kadar yayılmasını; köylere ebe, ilçelere doktor, yardımcı sağlık personeli, gerekli araç ve gereç ulaştırılmasını amaçlıyordu. 1960'lı yıllarda geniş bir hekim kesimini bu yasanın uygulanması için seferber etmeye çalıştı. Ayrıca "Nüfus Planlaması Kanunu"nun çıkarılmasını sağladı. Üniversitede Toplum Hekimliği ve Nüfus Etütleri Enstitülerini kurdu (1961 Anayasasının getirdiği sosyal devlet anlayışı ve yarattığı ortam, bu çalışmaların ortaya çıkması ve yürütülmesinin ana belirleyicisi olmuştur). 1965'e değin çeşitli bakanlarla çalıştıktan sonra Faruk SÜKAN'ın Sağlık Bakanlığı döneminde müsteşarlıktan alınmış; Danıştay kararı ile görevine geri dönmüştür. Yeniden müsteşarlık görevinden alınmasının ardından yeniden Danıştay kararıyla müsteşarlığa dönmüş; ancak iş üretme olanaklarının tükendiğini görerek kendi isteğiyle bu görevini bırakıp 1963'te Hacettepe Üniversitesinde kurulmuş olan Toplum Hekimliği Enstitüsünün müdürlüğüne geçmiştir.

1965'te Etimesgut Sağlık Eğitim ve Araştırma Bölgesinin, 1975'te ise Çubuk Sağlık Eğitim ve Araştırma Bölgesinin kurulmasını sağladı. Onun başında olduğu, 15 yıllık dönemde Toplum Hekimliği Enstitüsü, uluslararası bir saygınlık kazanmış ve ülkemizin bu alandaki öncüsü olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ile birlikte gerçekleştirilen bir projeye Enstitünün içinde "Hacettepe Üniversitesi-Dünya Sağlık Örgütü Hizmet Araştırma ve Araştırmacı Yetiştirme Merkezi" oluşturulmuştur. Ne yazık ki bu Enstitü 1982 yılında Yüksek Öğretim Kurumunun kararıyla kapatılmıştır.

Hacettepe Tıp Fakültesinin kurulmasında ve gelişmesinde büyük katkıları olan Prof. Dr. Nusret FİŞEK, tıp eğitiminin niteliği üzerinde önemle durdu. Nitelikli kuramsal bilgiyi gerekli görmekle birlikte uygulamalı eğitim olmaksızın yetersiz kalacağını düşünmüş; tüm sağlık personelinin, hizmet verilecek bölgeye ve sağlık hizmetinin niteliğine göre ayrı bir uyum eğitimi programından geçirilmesi gerektiğini de öngörmüştür. Hekimlerin, yaşam boyu eğitim programlarıyla bilgilerini tazelemeleri, teknolojiye ve bilimsel gelişmelere uyum sağlamaları ve halkın sağlık sorunlarından haberdar olup çözüm üretmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Sağlık planlamasının, halkın hekim kullanma alışkanlığına, ülkenin istihdam gücüne ve gereksinimine göre planlanması gerektiğini belirtmiştir. Hekimlerin, yeterli altyapısı, öğretim üyesi, araç ve gereci bulunmayan fakültelerde eğitim görmesinin yanlış olduğuna dikkat çekmiştir. Ona göre hekimler, mesleklerini ekonomik bir araç olarak görmemeli, topluma karşı hizmeti birincil ödev olarak benimsemeli ve çalışma saatlerini çok iyi değerlendirmelidirler. Böyle bir yaklaşımla sağlık hizmetleri sosyalleştirilebilecek ve hekimlik düzeyinin yükselmesine katkıda bulunulabilecektir.

Prof. Dr. Nusret FİŞEK, sağlık hizmetlerinde hekimin yalnız başına görev yapan biri olmadığını ve çalışma grubuyla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koyarak ekip çalışmasının, çağdaş sağlık anlayışının bir parçası olduğuna dikkat çekti. Sağlık hizmetlerinin örgütlenmesinin ise sigorta sistemine değil, bütçe kaynaklarına dayanması gerektiğini vurgulayarak bütçeden sağlığa yeterli payın ayrılmak zorunda olduğunu belirtti.

1983'te Türk Tabipleri Birliği (TTB) başkanlığı görevini kabul ederek bu meslek örgütünü, başkanlığını yaptığı altı yıl içinde demokrasi mücadelesi veren seçkin bir toplum örgütü haline getirdi. 1980'li yılların baskıcı günlerinde idam cezalarına ve ölüm cezalarının yerine getirilmesinde doktorlara görev verilmesine karşı çıktı; TBMM'de onay bekleyen kesinleşmiş ölüm cezası kararlarının yerine getirilmesini engellemekte önemli bir rol oynadı (1984'ten beri Türkiye'de ölüm cezası uygulanmamaktadır). Ankara Cumhuriyet Savcılığının açtığı davaya karşı bilimi, tıp meslek ahlakını, barışı, demokrasiyi ve insan haklarını savunan FİŞEK, işkencelere karşı çıkararak cezaevlerinde yaşanan sorunlarla yakından ilgilenmiş, Nükleer Tehlikeye Karşı Barış ve Çevre için Hekimler Derneği'nin ve İnsan Hakları Derneği'nin kurucu üyesi olmuştur. 19 Mayıs 1989'da Atatürkçü Düşünce Derneği'nin kurucu üyeleri arasında yer almıştır.

4 Eylül 1988'de Ankara'da toplanan TTB Temsilciler Kurulundaki konuşması onun örgüt yöneticiliğinde bir dönüm noktası olmuştur: "Artık yasalar çerçevesinde iktidar sahiplerini rahatsız edecek toplu hareketlere girişmezsek bunların bir şey yapacağı yok." Bu olayı izleyen günlerde Ankara'daki Beyaz Yürüyüş'e katılan 2.500 hekime "Ben sizden bu kadarını beklemiyordum," diyecek kadar da yürekli ve saydam bir önderdi. TTB, onun başkanlığı döneminde birçok girişime imza attı. Kamu kuruluşu

niteliğinde, hükümetten bağımsız bir kuruluş olan TTB'nin yasasından gelen yetkilerinden yararlanarak bir yandan üyelerinin hak ve çıkarlarını korumuş, öte yandan halk sağlığına katkısını sağlamak için yürürlüğe konan bu programlar "üretici etkinlikler" olarak nitelenmiştir. Merkez Konseyine bağlı olarak kurulan kollar (İşçi Sağlığı Kolu, Pratisyen Hekimlik Kolu, Sendikalaşma Kolu, İnsan Hakları Kolu, Özlük Hakları Kolu vb.), bir yandan programlar uygulamaya koyup kongreler gerçekleştirirken, öte yandan yerel tabip odaları düzeyinde de eş-kolların oluşmasını sağlamıştır. Bugün de varlığını koruyan bu kolların uygulamaya koyduğu sertifika programlarından İş Hekimliği Sertifika Programı, Spor Hekimliği Sertifika Programı, Sürücü Kursu Hekimliği Sertifika Programı, ülkemizdeki yaygın ve etkin "hekimlikte sürekli eğitim programları"nın ilk örnekleridir. Aynı dönemde gerçekleştirilen II. İşçi Sağlığı Kongresi, I. Pratisyen Hekimlik Kongresi bugün de kendi alanlarında ağırlıklarını koruyan ve sürdüren kongrelerdir.

Yine FİŞEK'in başkanlığı döneminde, sağlık alanında hizmet veren 4 meslek odasının bir araya gelerek kurdukları Sağlık Meslek Birlikleri Danışma Kurulu, Konfederasyon oluşumuna giden çok önemli bir adım olmuştur. İlk dönem başkanlığını Prof. Dr. Mekin TANKER'in (Eczacılar Birliği Bşk.) yaptığı bu oluşumun ikinci başkanı da Prof. Dr. Nusret FİŞEK'tir (TTB Bşk.). Her iki başkanın döneminde de birer kongre gerçekleştiren birlik, 1990 sonrasında önce TMMOB'nin katıldığı "Meslek Birlikleri Danışma Kurulu"na, daha sonra da sendika ve diğer demokratik örgütlerin katıldığı "Demokratik Platform"a işlevini aktarmıştır.

Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü Aşı Kontrol Laboratuvarı Şefliği, Avrupa Biyolojik Standardizasyon Birliği Ekspert Komitesi Üyeliği, Dünya Sağlık Örgütü Danışmanlığı, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyokimya Öğretim Üyeliği, Refik Saydam Hıfzıssıhha Okulu Müdürlüğü, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Müsteşarlığı, Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesi Dekanlığı, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Kurucu Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanlığı, International Editorial Advisory Committee of the Population Information Program of the George Washington University Medical Center Üyeliği, Dünya Nüfus Araştırmasının değerlendirilmesi, WHO/HRP Hizmet Araştırmaları Steering Komitesi Üyeliği, Dünya Sağlık Örgütü İcra Komitesi Üyeliği (1949-52) görevlerinde bulunan Prof. Dr. Nusret FİŞEK, TTB Başkanlığı da (1983-1990) yaptı.

Nüfusbilim (demografi) alanındaki çalışmaları nedeniyle Michigan Üniversitesi 150. yıl ödülünü, sağlığın sosyalleştirilmesi alanındaki çalışmaları nedeniyle ise İngiliz Kraliyet Akademisi üyeliğini (FRCP) alan Prof. Dr. Nusret FİŞEK, Cüzam Savaş ve Araştırma Derneği Şeref Diploması, Hacettepe Üniversitesi Akademik Hizmet Belgesi, Türk Tabipleri Birliği Hizmet ve Onur Belgesi ve Türkiye Ulusal Verem Savaş Derneği Şeref Rozeti sahibidir. Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanun ile Türk Nüfus Planlaması Kanunu'nun hazırlanması, sağlık hizmetlerinin daha sonra Dünya Sağlık Örgütü tarafından da benimsenen çağdaş ilkelere göre düzenlenmesindeki önemli hizmetleri, tıp eğitiminin topluma dönük eğitim biçimine dönüştürülmesindeki hizmetleri, Mikrobiyoloji, Halk Sağlığı ve Nüfus Sorunları alanlarındaki derin bilgisiyle sayısız uzman yetiştirmesi ve çok sayıda bilimsel eser vermesi nedeniyle kendisine "Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) 1993 yılı Hizmet Ödülü verilmiştir. Tüm yaşamını ve bilgisini, bütün yurttaşlara hak ettikleri sağlık hizmetinin ulaştırılmasına adanmış FİŞEK, 3 Kasım 1990'da vefat etti.

Üyelikleri:

- Nükleer Savaşın Önlenmesi İçin Hekimler Derneği (NÜSHED) Kurucu ve Onur Üyeliği
- Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı Onur Üyeliği
- Atatürkçü Düşünce Derneği Kurucu Üyeliği
- Türkiye İnsan Hakları Vakfı Kurucu Üyeliği
- İnsan Hakları Derneği Kurucu Üyeliği
- Türk Mikrobiyoloji Cemiyeti Üyeliği
- Ankara Mikrobiyoloji Derneği Üyeliği
- Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırma Vakfı (TÜSES) Kurucu Üyeliği
- Ankara Jinekoloji Cemiyeti Şeref Üyeliği

Kaynakça: Fişek Enstitüsü